

CỤM DI TÍCH LỊCH SỬ ĐÌNH, CHÙA THỔ KHÔI PHƯỜNG CỰ KHỐI, LONG BIÊN, HÀ NỘI

Chùa Thổ Khối có tên chữ là Sùng Phúc, tọa lạc trên một diện tích đất rộng thuộc tổ 3 - phường Cự Khối. Chùa nằm phía ngoài chân đê sông Hồng, cách cầu Chương Dương khoảng 7,5 km. Ngôi chùa có gác chuông rêu phong cổ kính, với hai tầng, đặt Đại hồng chung, để khi ngân lên sẽ cứu độ hết thảy chúng sinh còn vương nghiệp đời.

Chùa Thổ Khối nằm trên một thế đất cao, quay hướng Tây. Người ta thường nghĩ phương Tây là miền cực lạc, nơi có Phật A Di Đà, cõi vô sinh vô diệt. Đặc biệt hướng Tây là hướng hợp âm dương. Bởi lẽ hướng Tây mang yếu tố âm, mặt Thánh (dương), lưng Thánh là (âm) hướng về Đông (dương), hướng Bắc là âm, ứng với tay phải Thánh là dương, hướng Nam là dương, ứng với tay trái Thánh là âm. Tất cả các hướng đều thể hiện cho âm dương đối đãi để sinh sôi phát triển.

Hiện nay chưa có tư liệu nào nói đến việc khởi dựng chùa Thổ Khối. Theo các nhà nghiên cứu thì tên gọi Sùng Phúc đã có từ khá sớm. Thổ Khối xưa kia có 5 gò cao như Gò Cát, Cầu Cao, Đồng Sơn, Đồng Dẽ, Đồng Hột. 5 gò này được coi là ngũ nhạc cũng thể hiện cho ngũ hành tương sinh tạo nên một làng quê thịnh vượng. Đôi câu đối tại trụ biểu toà tiền đường có ghi lại:

*Ngũ phong kinh pháp giới ngọc lộ hương kim quả hưởng cảnh ngưỡng sùng cương
Nhị thủy tức tuệ tâm tường vân cái tuệ nhật thiên quang lung bảo toà*

Tam dịch:

(Năm đỉnh tựa pháp giới bình ngọc toả hương thơm kết trái ngưỡng vọng cao
Sông Nhị tức tuệ tâm tốt lành thay tuệ nhật xoay luồng ngóng toà sen)

Tương truyền rằng, vào thời Lê có một người họ Đào người làng Thổ Khối huyện Tống Sơn phủ Thanh Hoa (Thanh Hoá) đến vùng bãi bồi này làm ăn sinh sống. Ông có công giúp vua Lê thoát nạn, sau đó được triều đình cho phép kiểm soát

thuyền bè qua lại nơi đây. Nếu có bị vỡ đê, lũ lụt thì được phép viện binh cứu hộ từ Tuần Phủ Thái Bình đến Tuyên Quang. Sau khi ông mất dân làng thờ ông làm Thành Hoàng và được triều đình phong sắc. Như vậy Thổ Khối là một làng ven sông Hồng và có khả năng, đầu tiên chùa chỉ thờ Quan âm Nam Hải.

Trải qua bao năm tháng, chùa Thổ Khối bị sứt lở, theo văn bia hậu Phật ngày mồng 7 tháng 4 năm Minh Mệnh thứ 14 (1833) tại chùa thì cho biết : " Vào năm Minh Mệnh thứ 13 (1832), chùa xã ta bị sứt lở, cảm động trước việc đó, bà Đào Thị Viêt đã xuất tiền của gia tài là 20 quan để khởi công trùng tu tôn tạo". Sau đó, chùa Thổ Khối được trùng tu tiếp toà Tam bảo. Bia hậu Phật đề ngày 28 tháng 10 năm Tự Đức thứ 7 (1854) ghi rằng: " Hương lão, lệnh trưởng giáp, thôn trưởng và hội cúng tế cùng bản xã Thổ Khối huyện Gia Lâm phủ Thuận An tu tạo tam bảo. Mọi gia đình ít nhiều đều có công đức. Bà Lê Thị Hán con gái Lê Văn Nhai quyền góp tiền tài được 42 quan tiền." Cũng trong khoảng thời gian này, chùa Thổ Khối còn đúc chuông, đúc khánh. Bài minh trên khánh đồng đúc năm Quý Tỵ niên hiệu Minh Mệnh thứ 14 (1833) vẫn còn ghi lại.

Từ thế kỷ XIX, khi phái Lâm Tế được truyền từ chùa Bà Đá về chùa Đào Xuyên (Đa Tốn) thì chùa Thổ Khối trở thành chi nhánh thuộc tổ Đào Xuyên. Hàng năm đến ngày giỗ tổ Đào Xuyên thì các chùa theo dòng Lâm Tế quanh vùng trong đó có chùa Thổ Khối đều về chùa Đào Xuyên cúng Phật, thỉnh tổ.

Về mặt kiến trúc, toà Tam bảo có kết cấu hình chữ đình. Phần thượng điện là đặt hệ thống tượng Phật. Không như những ngôi chùa khác, ở đây hai bên tường của chính điện được tạo các ô vòm để thờ Thập điện diêm vương và phía sau cùng của Thượng điện vẫn tạo lối đi để làm nghi thức nhiễu Phật (chạy đàn). Ngoài hệ thống chuông, khánh và bia đá, chùa còn lưu giữ rất nhiều hiện vật cổ như hệ thống hoành phi, câu đối miêu tả cảnh sắc nơi đây. Trong đó có đôi câu đối, đề:

*Ngô hương thuận gia lâm thủ tẩu thụ hoa thanh chấn
Thiên quan khai phong thổ khối đảo bôi hồ nhãn chúng khoan*

Dịch nghĩa:

*(Gia Lâm chốn quê nhà tự hội phồn vinh cây hoa tươi tốt
Cửa thiên khai phong thổ mở cõi minh mông vượt tâm nhìn)*

Chùa Thổ Khối ngoài việc thờ Phật còn thờ Mẫu. Toà nhà Mẫu đặt ở phía tay trái toà Tam bảo cũng được xây dựng lại cùng thời với gác chuông. Nơi đây thờ Tam toà Thánh mẫu, Tứ phủ Châu bà, Tứ phủ quan hoàng, cô, cậu, động Sơn Trang và Đức thánh Trần.

Chùa Thổ Khối đã được Bộ Văn hoá Thông tin, nay là Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch xếp hạng di tích Lịch sử văn hoá. Ngôi chùa tuy có quy mô vừa phải, nhưng nơi đây đã để lại cho người dân Thổ Khối khi đi xa vẫn nhớ về hình ảnh quê hương về ngôi chùa tịnh mịch với những tiếng chuông chiều mộ sớm chiều. Dải dọc theo sông Hồng hoặc men đê xuôi về Bát Tràng, chùa Thổ Khối đã và đang là điểm dừng chân của du khách.